

napadením z esencialismu vyjasněním, že se pod tímto pojmem neskrývá společná identita, nýbrž že pojem „osoba“ zastupuje svobodného jednotlivce, který je schopen svobodného rozhodování a jednání (v kontrapozici proti chování) a který je schopen si sám klást své cíle, své účely. Z feministického hlediska je tedy nezbytné zachovat pojem osoba pro novou reformulaci teorie společenské smlouvy, která umožní nové aplikování principu rovnosti, jak ve formálním zrovnoprávnění všech jednotlivců, tak v cílené podpoře osob dosud znevýhodňovaných.

Na závěr bych znovu zdůraznila, že překlad této knihy do češtiny považuji za velice podnětný krok pro prohloubení diskuse v České a Slovenské republice, ale také doufám, že se tato diskuse rozšíří na *filosofování z pozice zájmu o osvobození ženy a muže*, protože podle mého mínění nejsou faktem asymetrie v takto hierarchicky uspořádaných společnostech znevýhodněny pouze ženy, nýbrž asymetrie postihuje i muže. Příkladem může být silný tlak, kterému jsou muži vystavováni již od dětství, aby se stávali jedinci „tvrdými“, aby neprojevovali své emoce (dokonce snad aby některé raději ani necítili), aby v budoucnu na sebe brali roli živitelů, vystupovali jako „ochránci“, zároveň je omezována jejich role otce, dalším příkladem může být otázka vojenské služby ap. Proto si myslím, že projekt feministické filosofie by mohl v mnoha ohledech přispět k zlepšení situace obou pohlaví, což by bylo významným krokem k lepšímu světu.

Literatura

- Filosofický časopis*, 1992, roč. 40, č. 5 (monotematické číslo).
- Gilligan, C. 2001. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*. Praha: Portál.
- Kohlberg, L. 1981. *Essays on Moral Development*. San Francisco: Harper and Row.
- Nagl-Docekal, H. 1992. „Co je feministická filosofie?“ *Filosofický časopis*, roč. 40, č. 5 (zkrácený překlad z Nagl-Docekal 1990).
- Nagl-Docekal, H. (ed.). 1990. *Feministische Philosophie*. Wien/München: Oldenburg.
- Nagl-Docekal, H., Pauer-Studer, H. (eds.). 1993. *Jenseits der Geschlechtermoral*. Frankfurt: Fischer Verlag.
- Nagl-Docekal, H. 1995. „Morálna diferenciacia rodov?“ *Aspekt*, č. 2–3 (překlad z Nagl-Docekal 1993).
- Nagl-Docekalová, H., Wesshauptová, B., Fox-Kellerová, E., Codeová, L. 1994. *Štyri pohľady do feministickej filozofie*. Bratislava: Archa.
- Pateman, C. 2000. *Sexuálna zmluva*. Bratislava: Aspekt.
- Rozhovory Aspektu z rokov 1993–1998*. 1998. Bratislava: Aspekt.
- Wolfová, S. 2001. „Komentár.“ in Taylor, Ch. *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání*. Praha: Filosofický ústav AV ČR.
- Young, I. M. 1990. *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press.

MATEŘSTVÍ A VYCHOVATELSTVÍ

V REFLEXI HUMANITNÍCH VĚD / DENISA NEČASOVÁ

HANÁKOVÁ, P., HECZKOVÁ, L., KALIVODOVÁ, E. (EDS.). 2006. *V BLUDNÉM KRUHU. MATEŘSTVÍ A VYCHOVATELSTVÍ JAKO PARADOXY MODERNITY*. PRAHA: SLON.

Otázka biologické reprodukce člověka představuje, vzhledem ke své až fatální svázanosti s prostým přežitím lidského rodu, jednu z nezanedbatelných oblastí zájmu větší

ny historických i současných společností. Mateřství se tak neskládá jen z tělesně-psychologických aspektů, ale naopak nabývá mnoha dalších kulturních, sociálních i symbo-

ty apod.). Podpora samotného výzkumu tak spočívá na národní úrovni a závisí na místních vládách a vypisovaných grantech. COST Akce vznikají „zdola“: skupina vědců z několika zemí se rozhodne o spolupráci na určitém tématu, podá projekt a postupně se mohou přidávat další země. Národní koordinátor COST podepíše smlouvu o připojení své země a nominuje dva členy vedoucího výboru (Management Committee). Ti dále pracují společně s národním týmem, tj. dalšími odborníky, kteří se na spolupráci podílejí, prezentují na seminářích, vypracovávají výsledné zprávy, publikují apod.

COST Akce 34, jejíž vedoucího výboru jsem od roku 2005 členkou (společně s PhDr. Ludmilou Fialovou, CSc., z Přírodovědecké fakulty UK), se zaměřuje na problematiku genderu a „životního blaha“ – well-being. Well-being je v Akci definován jako souhra různých faktorů, k nimž patří zejména ekonomické bohatství a zdroje, zdraví, vzdělání, sociální a rodinné zázemí, psychická pohoda, možnost seberealizace, svoboda. Nejde tedy jen o samotné zdroje, kterými člověk disponuje, ale i o praktické možnosti jejich využití. Hlavní činností této COST Akce je pořádání symposií, která poskytují příležitost k setkání vědkyň a vědců zabývajících se z nějakého úhlu pohledu tímto tématem. Třetí symposium, které se konalo 25.–27. června tohoto roku v Barceloně, bylo věnováno problematice produkce a distribuce životního blaha v rodině a zabývalo se strategiemi placené a neplacené práce mužů a žen.

Většina příspěvků se věnovala problematice péče a neplacené práce, jejímu rozdělení mezi muži a ženami v rodině, a jejími souvislostmi s prací placenou. Pozornost byla zaměřena na genderové nerovnosti a na nízkou sociální hodnotu, která je pečující práci přikládána. Neplacená práce v rámci domácnosti byla například tematizována jako strategie nižších příjmových vrstev, jak si udržet uspokojivou životní úroveň a tím i „životní blaho“. Příspěvatelky a příspěvatelé se pokoušeli odpovědět na otázku, jakou podo-

lických významů. Mnohovrstevnatost a rozmanitost tohoto fenoménu se umocňuje také případným pohledem za hranice naší křesťanské kultury, kde nás mohou překvapovat některé jeho „neobvyklé“ podoby. Časová i geografická variabilita mateřství přímo vybízí k tomu, aby se dostalo do centra pozornosti mnoha humanitních věd a stalo se jakýmsi jejich stálým pojmovým inventářem.

Přestože nelze mateřství považovat za nějaké marginalizované téma, původní teoretická reflexe tohoto významného sociálního a kulturního fenoménu se v širším měřítku v českém prostředí dosud nevyskytovala. Naprostá většina vědních disciplín s ním pracovala s výraznou dávkou samozřejmosti nebo až automaticnosti, bez větší potřeby samotný jev jasněji definovat. Jakoby se mateřství jen zlehka dotýkaly, aniž by se pokoušely pátrat po jeho ostřejších konturách.

Doslova průkopnický počín na tomto poli představuje sborník *V bludném kruhu*. Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity, jehož editorky si zřetelně uvědomovaly limity a úskalí shora uvedeného samozřejmého přístupu k fenoménu mateřství: „toto téma se vždy zpřítomňovalo, přicházelo ale nenápadně, nereflektovaně, jako by bylo samo sebou přirozené a jasné.“ (s. 7) Počátečním momentem teoretických analýz se stala snaha o „odpoutání“ pojmu mateřství od jeho biologicko-esencialistické roviny a s ním spojené kategorie ženství, vedoucí k zjednodušujícímu redukcionismu: „Rozhodly jsme se tentokrát jeho samozřejmost a jasnost podrobit kritické skepsi. To znamená, že jsme vědomě chtěly vydat mateřství všanc analýzám, které by zachytily jeho historičnost, estetickou, sociální i ideologickou podmíněnost.“ (s. 7) Interdisciplinární přístup se v této souvislosti jevil jako velmi příhodný, a proto si mateřství do centra své pozornosti postavila literární a filmová věda, historie, filozofie a další humanitní obory. Široké spektrum metodologických přístupů jednotlivých věd i konkrétních odborníků a odbornic se neodrazilo jen v dvaadvaceti domácích i zahraničních příspěvcích sborníků *V blud-*

ném kruhu, ale i v předcházejícím stejnojmenném kolokviu realizovaném Centrem genderových studií FF UK v zimním semestru akademického roku 2005/2006.

Obohacující interdisciplinarita, v souvislosti s genderovou problematikou již tolikrát osvědčená, se v předkládaném sborníku neprojevovala jen v různorodosti výchozích oborů jednotlivých příspěvků, ale také napříč konkrétními studii. Primární oborové zakotvení autorů a autorek mi zde bude sloužit jako jedna z možných „katalogizujících“ perspektiv. Téměř třetina veškerých textů vychází z literárněvědného základu. První českou ženu zvolenou do zemského sněmu a především literátku Boženu Vikovou-Kuneticovou s jejími rozporuplnými podobami výstižně a se smyslem pro detail vykresluje Libuše Heczková. Vybranými anglickými a českými spisovatelkami 18. a 19. století se zabývá Eva Kalivodová, inspirativně propojující svůj příspěvek s transformovaným psychoanalytickým modelem matka – dcera. Prozaičky se do centra pozornosti dostaly také např. v příspěvku Kataríny Feřkové tematizující mateřství a sestersství v díle Toni Morrisonové nebo v příspěvku Aleny Zachové zabývající se českou prózou posledních desetiletí psanou ženami. Autoři-muži se stali naopak předmětem zájmu Josefa Vojvodíka, který ve své zajímavé studii podává analýzu estetického misogynního pojetí mateřství 19. století, včetně animalizující teorie Otty Weiningerova zplošťující psychologii žen na pouhý fyzický chtíč. Symbolickou redukci obrazů matek v poúnorovém komunistickém kulturním diskursu barvitě načrtává Petr A. Bílek, upozorňující na jeho výraznou ideologizaci a vědomou tendenci zeslabovat jeho individuální nezaměnitelné aspekty.

Filmová věda se svým více než čtvrtinovým počtem příspěvků promítá na stránky sborníku kinematografické podoby mateřství v širokém rozpětí raného filmu po tvorbu 90. let. Filmovými počátky se zabývá Petra Hanáková, zamýšlející se nad postoji publika k této nové a lákavé formě zábavy a neopomíjející ani prvek demokratizace, vtahující bezprecedentním způsobem také široké vrstvy žen do bli-

bu by pečující práce měla mít a nakolik (či jakým způsobem) by do ní měl zasahovat stát. Byly prezentovány tři strategie, prosazující se v soudobém evropském kontextu: tou první je snaha více do pečující práce zapojovat muže a prosazovat tak větší genderovou rovnost v této oblasti; druhou je tendence k externalizaci, tedy snaha převést neplacenou pečující práci na práci placenou, vykonávanou „expertkami“ popřípadě „experty“ najímanými mimo rodinu. Třetí strategie spočívá ve výraznějším zapojení státu a jeho institucí (to spočívá na jedné straně ve větším přerozdělování veřejných zdrojů a na straně druhé ve zřizování různých zařízení péče, zejména o děti a staré lidi).

Na sympoziu byl také připomenut důležitý paradox ocenění pečující práce: na jedné straně si přejeme, aby byla placená pečující práce dostatečně oceněna, to znamená, aby byli dobře zaplacení ti, kdo ji vykonávají – nebo spíše ty, neboť se jedná zejména o ženy. Tím by mohla být částečně zmírněna genderová propast mezi platy mužů a platy žen a více žen by mohlo dosáhnout finanční autonomie. Na druhé straně – pokud k tomuto vyššímu ocenění dojde při současném trendu privatizace péče, tedy bez širší společenské podpory, dojde i ke zdražení služeb péče a mnozí si ji nebudou moci nikdy dovolit. Mnohé ženy pak dospějí k závěru, že se jim nevyplácí pracovat a raději budou nadále doma vykonávat péči formou neplacené práce, což bude mít jak skryté náklady pro společnost ve formě poklesu kvalifikace žen a stagnující produktivity, tak to povede k prohlubování genderových nerovností.

Jiným problémem, o kterém se na sympoziu diskutovalo, je otázka well-beingu nebo životního blaha dětí. Zatímco většina badatelek a badatelů se shoduje na tom, že pro ženy spočívá zvýšení well-beingu v aktivní účasti na pracovním trhu, otázka „co je dobré pro děti“ vnáší do diskuse mnoho rozporů. Pokud je to (jak je obecně experty předpokládáno a akceptováno) přítomnost a péče rodičů, nejví se celodenní a dlouhá pracovní doba obou rodičů jako nejlepší východisko. Není ale možný ani návrat k univerzálnímu mo-

kajících neonových proudů zábavního průmyslu. Marika Kupková zaměřila svoji pozornost na meziválečnou a protektorátní éru českého filmu, kde představuje typizaci svobodné matky a její převládající obraz v tehdejší hrané tvorbě. Na příkladu slovenského filmu z 90. let *Modré z nebe* předkládá Mariana Szapuová současné obrazy mateřství a celou problematiku velmi zajímavě zasazuje do feministických teoretických koncepcí.

Rozmanité podoby mateřství vykreslují také studie dalších vědních oborů. Historický pohled se svým článkem *Porod a ženské tělo: Diskurs a realita 19. století* reprezentuje Milena Lenderová, dějiny umění představují doménu Martiny Pachmanové poukazující na proměny a tabuizaci mateřství v českém moderním umění. Religionistickým přístupem obohacuje téma Blanka Knotková-Čapková, představující archetyp mateřství v hinduismu a jeho kritické obrazy v moderní bengálské literatuře. S konceptem „sociálního mateřství“ aplikovaného také na konkrétním příběhu poutavě seznamuje čtenářstvo ve svém filozofickém příspěvku Zuzana Kiczková. Etnologické práce Ludmily Sochorové a Ireny Štěpánové doplňují širokou škálu vědních disciplín zastoupených v předkládaném sborníku, jehož obsah se však uvedenými studiemi samozřejmě nevyčerpává.

Publikace *V bludném kruhu* nepřináší rozhodně žádné stereotypní černobílé obrazy mateřství, uzavřené do obvyklých pozitivních klišé. Výrazně „nesentimentální“ pohled Miluše Zadražilové na reálné kulturní a politické deformace mateřství odrážející se v ruské próze 70. a 80. let 20. století demonstruje degradaci tohoto fenoménu v kontextu totalitního komunistického režimu. Obdobně deformující a dehonostující následky naopak nacistické totality v rakouské poválečné společnosti a pokusy se s tímto neblahým dědictvím vyrovnat mapuje studie Zuzany Augustové. Postava matky v symbolické i konkrétní individuální rovině s sebou nese i řadu negativních konotací. Archetyp matky obsahuje prvky dobrotivé, pečující, snášenlivé, ale i temné, pohlcující, destruktivní. Ambivalentnost fenoménu mateřství nejvý-

razněji zachycují texty např. již zmiňované Martiny Pachmanové, Mariany Szapuové nebo Josefa Vojvodíka.

Dosavadní recenzní text však zatím plně nekoresponduje s názvem, respektive podtitulem sborníku – *Mateřství a vychovatelství* jako paradoxy modernity, neboť se dosud věnoval pouze jednomu z těchto fenoménů. Editorky pocitovaly potřebu vyčlenit z pojmu mateřství samostatný pojem vychovatelství, aby zdůraznily jeho svébytnost a postavily se tak vůči jeho stereotypní svázanosti s ženstvím, respektive mateřstvím. Z teoretického hlediska má již tento samotný separační akt velký význam. V tomto momentě však vizi editorek obsah sborníku příliš nenaplní. Převážná většina textů se primárně zabývá otázkou mateřství a vychovatelství je v nich uváděno spíše okrajově či vůbec. Samostatně se některým podobám tohoto fenoménu věnují např. studie Petry Hanákové, Ivana Klimeše nebo Zuzany Augustové.

Některým autorkám a autorům jako by ani poměrně široká koncepční rozkročenost sborníku nestačila. Určité texty představují jistě zajímavý přínos v rámci daného výchozího oboru, tematizaci mateřství nebo vychovatelství zde čtenář/ka musí jaksí hledat nebo si přinejmenším tyto souvislosti domýšlet. Náznorným příkladem je článek Ludmily Sochorové o českých divadelních umělkyních 19. století, explicitnější vyjádření by podle mého názoru prospělo také textu Ivana Klimeše, fundovaně mapujícího dobové diskuse o vlivu kinematografie na společnost na počátku 20. století. Do stejného druhu příspěvků se řadí i studie Ireny Štěpánové přibližující expozici „České ženy“ na Národopisné výstavě československé v roce 1895. Jisté rozpaky budí poněkud násilné pokusy Štěpánové vyhovět „zadání“ sborníku a problematizovat fenomén mateřství, což vede spíše k popření původní koncepce, vymezující se vůči biologicko-esencialistickým stereotypům: např. „samy organizátorky výstavy, z nichž mnohé byly matkami, nepovažovaly za důležité učinit součástí výstavního obrazu ženin odvěký mateřský úděl“ (s. 108).

Jaká podoba mateřství a vychovatelství se nám však objeví ve svém celku? Výsledný obraz vynořující se ze strá-

delu muže-živitele a matky-pečovatelky. Ideální cestou se z hlediska závěrů ze symposia jeví omezení pracovní doby a intenzity práce obou rodičů, mužů i žen. Tím hlavním problémem tedy není nutnost kombinování práce a rodiny, neochota mužů více se věnovat péči nebo nedostatek částečných úvazků pro ženy. Skutečným problémem jsou příliš vysoké nároky neoliberálního pracovního trhu, neumožňující snížit objem času strávený placenou prací jak pro muže, tak pro ženy.

SLOVENSKO-ČESKÉ SOCIOLOGICKÉ DNY / Šárka Hastrmanová

V prvních říjnových dnech se v areálu Kongresového centra Slovenské Akademie věd ve Smolenici konaly Slovensko-české sociologické dny. Konference neměla sjednocující téma, jejím prvořadým záměrem bylo především navázat vzájemnou spolupráci obou Sociologických ústavů a seznámit druhou stranu s výsledky práce a směřováním výzkumných záměrů. Během dvoudenní konference bylo možno vypočlechnout 17 plenárních příspěvků a v chodbách překrásných interiérů smolenického zámku se seznamovat s výsledky dalších výzkumů prezentovaných na celkem 13 posterech, každý účastník tedy měl možnost shlédnout příspěvky svých kolegů a seznámit se i s výsledky výzkumů jiných oddělení. Konference byla rozdělena do tří bloků. První blok příspěvků se zaměřoval na demografické trendy a sociální souvislosti, druhý blok byl věnován zájmovým, občanským skupinám a občanské participaci a poslední blok v úterním dopoledni byl věnován regionům – jejich problémům a souvislostem jejich rozvoje.

Sociologický ústav Akademie věd Slovenské republiky je v porovnání s českou stranou na počet pracovníků menší vědecké pracoviště, proto i podíl příspěvků na konferenci byl za českou stranu vyšší. Sociologický ústav AV SR je ale přesto velmi úspěšný, což do-

nek dané publikace možná někoho překvapí svými velkorysími rozměry včetně propracovaných detailů, především však svou plastičností a barvitostí. Sborník bezesporu dokázal smést punc samozřejmosti, jakési „jednoznačnosti“ z těchto pojmů a představit jejich různorodost a bohatost. Celkový pohled však nenabízí příliš ostré kontury. Jednotlivým vědám zde byla ponechána volnost v přístupu i v jejich práci. Nutno podotknout, že ani samy editorky sborníku si nekladly ambice dopracovat se k nějaké závazné

definici nebo něčemu podobně „totalizujícímu“. Obraz mateřství a vychovatelství se spíše zatím pomalu, v lehkém oparu vynořuje, než aby zhmotněný vyvstal ve svých pevných obrysech.

Předkládaný sborník V bludném kruhu. Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity představuje výrazně pozitivní a inspirativní příspěvek pro řadu vědních oborů. Bezesporu se jedná o vykročení správným směrem, bylo by však škoda, kdyby zůstalo jen u něho.

GENDER STUDIES, O. P. S. 2007. NÁKLADY ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ PRO ŽENY A MUŽE – SBORNÍK TEXTŮ. PRAHA: GENDER STUDIES, O. P. S.

Za podpory Gender Studies a Evropského sociálního fondu EU vznikl projekt EU EQUAL „Půl na půl – rovné příležitosti žen a mužů“, který se věnuje politice rovných příležitostí. Tato publikace upozorňuje na stále patrnou mezeru ve slaďování rodinného a pracovního života, což je jednou z bariér při růstu a vzdělávání zdánlivě neperspektivních pracovníků. Netýká se to ale pouze žen nebo matek, ale i mužů. Těch, kterým rodinné závazky a z nich plynoucí povinnosti mohou nějakým způsobem ovlivňovat jejich pracovní nasazení.

Firmy, které již tzv. *work-life balance* uplatňují, si uvědomují, že jde o dlouhodobou investici do oblasti lidských zdrojů. Řada z nich je přesvědčená, že uplatňování rovných příležitostí dělá organizaci dobrou reklamu v marketingové oblasti a celkově zvyšuje její popularitu. To lze ilustrovat na příkladu společnosti Volvo Cars, která sestavila ryze ženský tým špičkových specialistek v tradičně mužském světě a zaznamenala velký úspěch. Naopak, ve značně feminizovaných sektorech, jako je např. školství, se snaží přilákat co nejvíce mužů.

Mnoho firem i jejich zaměstnanců se shoduje, že je výhodnější pracovat ve smíšeném týmu, který nabízí pohled obou stran. Je to praktické vzhledem k tomu, že i spektrum zákazníků se většinou skládá z obou pohlaví. Neměli by to

však být „jednobarevní lidé“. Vždy jsou třeba rovněž zástupci s různorodým nadáním a talentem. Různorodost vyžaduje dobrý management, a to nejen v oblasti komunikace a řešení problémů. Neméně důležitá je schopnost manažera nebo manažerky obhájit svoji roli. Slabí a nevyzrálí manažeři se obvykle a rádi zbavují rebelů, což však bývají často nejschopnější lidé v týmu. Dobrý manažer si uvědomuje, že barvitě spektrum věku, schopností a ambicí není bezproblémové, je třeba dobré koordinace, nicméně odměna přichází v podobě nových nápadů, prosperity a dynamického týmu.

Na otázku existence souvislostí mezi genderovou rozmanitostí a ekonomickými výsledky přitakává i nezisková organizace Catalyst, jež se zabývá poradenskou činností, výzkumem a podporou rozvoje možností pro ženy v zaměstnání. Jak tvrdí její představitelka, management s vyšší participací žen je vstřícnější a napomáhá i při odbourávání stereotypního chování ve vnímání mužských a ženských rolí.

Slaďování má pozitivní dopad nejen pro firmy a zaměstnance. Svoji úlohu hrají taková opatření i v sociální politice státu, což se může projevit na počtu aktivně pracujících, stejně jako na zvýšení daňových příjmů. Náklady spojené s hledáním nového pracovníka, který disponuje potřebnou kvalifikací, stejně jako jeho zaškolování a nízká produktivita v počáteč-

kazuje počet výzkumných grantů, ale i produkce odborné literatury. Tematicky se jeho pracovníci nejvíce věnují sociologii rodiny, regionální sociologii a politické sociologii.

Slovensko-české sociologické dny se svým příspěvkem o Rodinné politice v České republice a na Slovensku z evropské perspektivy otevřela Eva Soukupová. Autorka se zabývala otázkou, zda se finanční podpora rodin s dětmi v těchto dvou postkomunistických zemích ubírá stejným směrem, jak by se dalo podle Esping-Andersenovy typologie předpokládat. Pomocí užití metody modelových rodin autorka vyvrátila tezi o stejném směřování rodinných politik států a poukázala na to, že pouhá historická blízkost není jedinou determinantou vývoje. V závěru příspěvku autorka dokazuje rozdílné rodinné politiky obou států, kdy v České republice podpora nejvíce směřuje k nepracujícím a rodinám s jedním příjmem, kdežto ve Slovenské republice směřuje ve formě motivační podpory především k rodinám s dvěma příjmy. V demografické sekci vystoupila i Jana Chaloupková s velmi zajímavým příspěvkem Vzdělanostní diferenciací motivů svobodného mateřství. Vzdělání se prokazuje jako významný faktor ovlivňující motivy svobodného mateřství, kdy hodnotové důvody převládají u vzdělanějších žen a ekonomické důvody (materiální nejistota) naopak u žen s nižším stupněm dosaženého vzdělání. Skupiny vytvořené na základě analýzy se lišily především důvody realizace mimomanželských porodů (absence partnera, liberální postoje, racionální postoje). Tyto skupiny prokazují stejné preference v otázkách ideálního uspořádání partnerského života, čímž bývá právě manželství, co je ale především odlišuje, jsou jejich vyhlídky na jeho realizaci.

Další část dopoledního bloku byla věnována otázkám migrace. Miloslav Bahna analyzoval migraci z nových členských států Evropské unie a poukázal především na její souvislost s HDP daných států, podrobněji rozebíral souvislosti mezi domovskou a mezinárodní migrací. S obdobnou tematikou navázaly Yana Leontiyeva a Michaela Vojtková s příspěvkem o mezinárodní migraci v kon-